

NEMESNÉ VARGA KATALIN

FEJLESZTÉS A HANGOLÓ ZENÉS GYERMEKSZÍNHÁZ

ELŐADÁSAI, FOGLALKOZÁSAI ÁLTAL¹

Napjainkban a nevelés - oktatás különböző szintjein folyamatosan növekszik a tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek száma. Ez a tendencia egyre nagyobb kihívások elé állítja a pedagógusokat és gyermekekkel foglalkozó egyéb szakembereket. A minél eredményesebb integráció érdekében fontos minden eszközt megragadni, hogy a gyermekek különböző kompetenciái a lehető leghatékonyabban fejlődjenek. A kognitív pszichológia kutatásainak eredményei alapján tudásunk a – korábbiakhoz képest – pontosabb lett. Bővültek ismereteink az első életévekben zajló fejlődési folyamatokról.

Ezek tudatában kiemelten fontos, hogy más tapasztalat - és élményszerzési lehetőséget is biztosítsunk a gyermekek számára a jól bevált régiék mellett. Erre jó példa az 1996 óta működő Hangoló Zenés Gyermekszínház. Jelen tanulmány a szakirodalmi áttekintés és a kérdőíves felmérés eredményei alapján azt mutatja be, hogy a színház mely területeken és milyen eszközökkel járul hozzá a gyermekek képességeinek fejlődéséhez.

1. Fejlesztés

A pedagógiában alapvető kérdés, hogy mit és hogyan fejlesszünk. A fejlesztés a fejlődés segítségét, serkentését célzó, tudatosan szervezett *segítő tevékenységek* köre. Lényege, hogy a gyermek környezetében élő felnőttek megtalálják annak optimális formáját, hogy milyen módon és milyen mértékben szükséges a gyermeket a saját aktivitásán keresztül indirekt, vagy direkt eszközökkel irányítanunk. (Báthory – Falus, 1997)

¹ A tanulmány a Kaposvári Egyetem Pedagógia Kar BTM gyermekek együttnevelése az óvodában és az általános iskolában szakirányú továbbképzési szakán 2012-ben készített azonos című szakdolgozat alapján készült. Konzulens oktató: Kis Jenőné dr. Kenesei Éva PhD, főiskolai docens.

Célja, hogy a gyermek fejlődésében, az érés és tanulás eredményeképpen előrelépés történjen. Befolyásolja a környezeti hatás, amely belső feltételeken keresztül másodlagosan hat az idegrendszer funkciójára, a képességstruktúrák kialakítására, a viselkedésre és a kompetencia teljes körére.

Fejlesztés folyamán elsőként az értelmi fejlődést célozzuk meg, másodlagos cél a viselkedés, a személyiségformálás. Ha a fejlődés kiegyensúlyozott, egyenletes, az első 4-5 életévben nincs szükség direkt beavatkozásokra. Elengedhetetlen, hogy a megfelelő környezeti feltételek, az érzelmi biztonság és a változatos érdeklődést kiváltó tapasztalási, tanulási helyzetek indirekt ösztönzői legyenek adottak. Nagymértékű fejlődési zavar, lemaradás esetén intenzív fejlesztésre, az életkori és a diagnosztikus eredmények függvényében különleges fejlesztési módszerekre van szükség. Ma már szinte közhelynek számító, de fontos alapelv, hogy a „pszichológiai fejlesztésen nem a fejlődési ütem mechanikus felgyorsítását, vagy az erőltetett rátanítást értjük, hanem a fejlesztendő korosztály érési folyamatához igazított – az életkori sajátosságokhoz illeszkedő eljárásokkal történő – támasznyújtást, amely az éppen fejlődő pszichikus funkciók kibontakozásához és begyakorlásához biztosít megfelelő szociális környezetet”. (*Porkolábné, 1990:847*)

Gyakorló pedagógusként naponta megtapasztalom, hogy a gyermekek között óriási különbségek vannak. Ezek megnyilvánulnak a képességekben, neveltségi szintben, tudásban, motiváltságban. A legtöbbször gyorsan – van, hogy mérések alapján – kiderül, hogy az elmaradás hátterében nem értelmi fogyatékoság, hanem hátrányt okozó szociokulturális, ingerszegény környezet áll. Fő cél tehát megelőzni, vagy lehetőség szerint csökkenteni a tanulási nehézségeket, hogy megváltoztassuk a sorozatos tanulási kudarcok következtében kialakult motivációhiányt, megkedveltessük a tanulást, ezáltal csökkentsük a viselkedési zavarokat. (*Balogh – Tóth, 2005*)

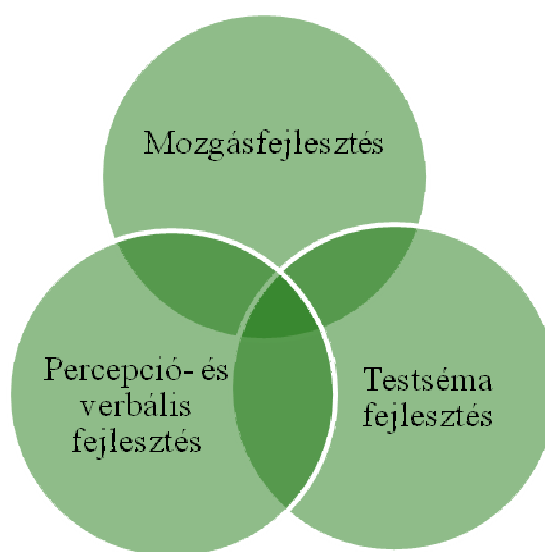
Nagy József (2000: 255) a személyiség funkcionális modelljéből indul ki. Ezek alapján a fejlesztés négy területét különíti el: (1) a *személyes kompetencia*

– fejlesztése az egészséges és kulturált életmódra való nevelést szolgálja, (2) a *kognitív kompetencia* – az értelmi kiművelés eredménye, (3) a *szociális kompetencia kialakítása* – a segítő életmódra való felkészülést célozza, (4) a *speciális kompetencia* – a szakmai képzés megalapozásához szükséges speciális kompetenciákra vonatkozik. Hasonló felépítésű a NAT (2003, 2007, 2012) is. Az egyes műveltségi területeken belül a különböző fejlesztési feladatok, s ezek részfeladatai jelennek meg, amelyek a szükséges kompetenciák kialakítását alapozzák meg.

1.1. Fejlesztési területek

A pedagógiai fejlesztés során fontos, hogy tisztában legyünk a fejlesztési területekkel. Szautner Jánosné (2008) e területeket három fő csoportra osztja (ld. 1. ábra).

Mozgásfejlesztés (nagy- és finommotorika)

1. ábra: Fejlesztési területek
(forrás: Szautner Jánosné, 2008a, saját szerkesztés)

A mozgásfejlesztési gyakorlatok, a nagy és finommozgásos tevékenységek számos területen járulnak hozzá az egyén fejlesztéséhez. Ilyenek például a fizikális állapot, testséma, a téri tájékozódás, az egyensúlyérzék, a lateritás és a ritmusérzék. Hozzájárulnak az állóképesség, a kezdeményezőképeség növekedéséhez, segítik a reális önértékelés alakulását, vagyis az egész személyiségre pozitívan hatnak.

Nagymozgásokon az alapmozgásokat értjük, mint például a járás, futás, ugrás, dobás. A hatékonyság érdekében három alapelvet kell figyelembe venni: motiváltság, önkéntesség és játékoság. A nagymozgások meghatározó jelleggel bírnak a képességfejlesztésben.

A funkcionális anatómiából tudjuk, hogy az iskolába lépő kisgyermek még nem eléggé érett az írásra, majd csak a nyolcadik év vége körül alakul ki az a *finom koordináció*, ami a pontos, kisbetűs íráshoz kell. (Vekerdy T, in: Szautner Jánosné, 2008) Ebből következik, hogy a finom, laza kézmozgások gyakorlása és fejlesztése is kiemelten fontos.

Testséma fejlesztés – Téri tájékozódás fejlesztése

A testséma fejlesztése sokszor együtt jár a testséma érzékelésének kialakításával. Hosszú időbe telik, míg a gyermekben tudatosul, hogyan tölti be a teret. Az őt körülvevő világot úgy tudja érzékelni, hogy saját magához viszonyítja azt. A jobb - bal fogalma úgy alakul ki, hogy először a test szimmetriáját tudatosítja, majd megtapasztalja saját személyi zónáját. A testséma és a bal - jobb fogalmának megtanításával egy időben kezdjük a téri orientáció és a tér észlelésének kialakítását. Ezek segítségével tudatosítjuk a helyviszonyokat jelentő alapfogalmakat: alatt, fölött, mellett, stb.

Percepció és verbális fejlesztés

Sok gyermeknek percepciós (észlelési) zavarai vannak, jelentős részüknél ebből adódnak a tanulási nehézségek. Náluk az érzékelési apparátust kell fejleszteni. Ilyen észlelési folyamatok a vizuális, auditív, taktilis (tapintásos), kinezetikus (látás nélküli) folyamatok. Ahhoz, hogy az olvasás és írás képességét sikeresen elsajátítsák, szükségük van:

- az alak - forma azonosságainak és különbözőségeinek felismerésére,
- az alak és a háttér differenciálására,
- a Gestalt-látás fejlettségére,
- a szem - kéz együttmozgására,
- a hangok tiszta hallására és ejtésére,
- megfelelő szókészletre és a mondatalkotás képességére,
- gondolataik kifejtésére.

A fejlesztést igénylő gyermekek jellemzője a szegényes szókincs, a bátortalan megnyilatkozás. A percepciófejlesztés kapcsán sok lehetőség van szómagyarázatra és szókincsbővítésre, mely a verbális fejlesztéshez is hozzájárul. A verbális fejlesztéshez tartozik többek közt a memoriterek algoritmusának megtanítása. Szükséges hozzá az auditív és vizuális figyelem és emlékezet, megfelelő artikuláció, ritmusérzék, helyes ejtés. (Szautner, 2008)

Az említett három terület mellett fontosnak tartom kiemelni a *szociális kompetencia* fejlesztését is.

Szociális kompetencia fejlesztése

A szociális kompetencia fogalmára a szakirodalomból többféle megfogalmazást ismerünk. Legtöbbször úgy határozzák meg, mint a szociális megismerés, a szociális motívumok, továbbá a szociális képességek, szokások, készségek, ismeretek komplex rendszerét (Zsolnai, 2001). A szociális készségek közül a kommunikációs készség a legfontosabb. Megfelelő kommunikáció nélkül nem jöhet létre sikeres interakció. „A közoktatás gyakorlatában a nyelvi, kommunikációs kompetenciák hiányosságainak felismerése, feltárása és fejlesztése kiemelt jelentőségű” (Gereben, 2009: 89). A verbális kommunikáció mellett nagy szerepe van a metakommunikációnak is, hiszen a megfelelő szociális percepció feltétele az, hogy helyesen tudjuk értelmezni a másik ember jelzéseit. Nagy József szerint (2000: 85) a szociális kompetencia öröklött és tanult komponensekből áll. Szociális értékrendünk határozza meg viselkedésünket.

A szociális kompetencia fejlődését elősegítő tényezők közül azokat emelem ki, melyek a Hangoló Zenés Gyermekszínház tevékenységével szorosan összefüggnek:

- pozitív önértékelés;
- más emberek elfogadása, másokkal kapcsolatos pozitív attitűd;
- aktív közreműködés;

- nyitott személyiség;
- kompromisszumkészség.

Ruskó György (2007) megfogalmazása alapján minden olyan társas képesség, készség a szociális kompetencia területéhez tartozik, amely nélkül az egyén szocializációja, azaz beilleszkedése társadalmi környezetébe nem lehet sikeres. A belső biztonság és magabiztosság nélkülözhetetlen összetevője e kompetenciának.

1.2. A fejlesztés eszközei

Zene

A zenei nevelés során fontos, hogy a gyermek értelmi képességeinek megfelelő zenei élményeket kapjon, hogy felkeltse érdeklődését, szeretetét a zene iránt, kifejlessze zenei készségét. Az ember ősidők óta nagy jelentőséget, mágikus erőt tulajdonított a zenének. A XIX. század végétől pedig megjelentek a különböző gyermekközpontú reformpedagógiai törekvések. A korszak neves képviselőit és munkásságuk főbb jellemzőit az *1. számú melléklet* táblázata mutatja be (Kis Jenőné, 1992; Kisné, 1994).

Vers

Az anyanyelvi nevelés egyik legfőbb eszköze a vers, mely hat a gyermekek érzelmeire, fejleszti értelmüket, memóriájukat. A versek – gyermekekre tett hatásának szempontjából – különböző rétegeket tartalmaznak (Gaál et al., 2000): a versek zeneisége (dallam, ritmus, rím), képisége és tartalmának megfejtése. „Nagyon együtt tud élni a vers a muzsikával, gondoljunk csak Balassi vagy Tinódi Lantos Sebestyén korára. Tudományos munkákat és szótárakat írtak rímben azért, hogy memorizálják, hiszen akkor még nem volt számítógép. Ez mind fejlődés volt, megtanultak írni-olvasni, amikor nem tudtak, énekelték a verset.” (Kányádi Sándor, in: Varga, 2011) Tapasztalatom alapján én is azt vallom, hogy vannak, akihez könnyebben jutnak el ismeretek a zene

segítségével, közvetítésével. A megzenésített versek közelebb viszik a verset, mondanivalójukat a hallgatósághoz. Hozzájárulnak költőink szélesebb körben való megismertetéséhez.

Mese

A mesehallgatás, olvasás szintén hatékony eszköze az anyanyelvi nevelésnek. A vershez hasonlóan az értelmi, beszéd, emlékezet, érzelmi és szociális fejlődésre van fejlesztő hatással, valamint ismeretek megerősítésére és újak átadására is alkalmas. Mesehallgatás és mesemondás kapcsán a hallgatóknak és mesélőnek egyaránt gazdagodik szókincse és fejlődik beszédkésztsége. A mesék, történetek játékos feldolgozása, előadása megannyi érzelmet, helyzet felismerési lehetőséget, kreativitást rejt magában. Bruno Bettelheim (1985) szerint a mese intellektuális szinten gondolkodásra, képzelőerő fejlesztésére és önismeretre ösztönöz, emocionális szinten nemcsak a feszültséget oldja, hanem megtanít valakivel azonosulni is. Szociális szinten alkalmas humán értékek, erkölcsös viselkedés kódjainak megtanítására, valamint, hogy a gyermek elsajátítsa az elbeszélői nyelvet, kifejezési formát, amely ösztönzi egyéb irodalmi alkotás létrehozására is.

Báb

Szentirmai László (grafikus, bábjátékos, rajztanár, Állami díjas pedagógus) így összegzi a bábjáték lényegét: „Mit tud a bábjáték? Legelőbb is dráma, művészet. Mindezek mellett játék. Játéknak viszont olyan, amelynek üzenete van. Az üzenet a morális képzelőerő gyermeke, amit viszont megálmodott, megtervezett, két kézzel teremtett, élővé varázsolt, térbe helyezett figurákkal, zörejjel, muzsikával, élőszóval adunk át a szellemével, szívével megnyílt közönségnek.” (Szentirmai, in: *Horváthné*, 2003:5). Arisztotelész szerint „[...] a művészeti ágakat az különbözteti meg egymástól, hogy milyen eszközökkel végzik az utánzást.” (u.o.) Minden színházi előadásra jellemző, hogy komplex: azért, hogy

a legnagyobb hatást érje el, ötvözi az irodalom, a képzőművészet, zene nyújtotta lehetőségeket. Általuk egyben felkelti a közönség érdeklődését, motiválja annak fenntartását. A Hangoló Zenés Gyermekszínház is ezt teszi komplex tevékenységével.

1.3. Motiváció

A motiválás egy kívánt célállapot elérésére készítő, irányító, interaktív tevékenység. (Báthory – Falus, 1997) Motiválás nélkül nem létezik tanulás. Réthy Endréné (2003) szerint a szükséges tudás elsajátításához megfelelő ösztönzőkkel kell rendelkezni. Az egyén tanulási tevékenységét a tanulási motiváció energetizálja, integrálja és irányítja.

2. A Hangoló Zenés Gyermekszínház

Nagy kihívás úgy ismerttetni meg a gyermekekkel a világot, segíteni nekik az eligazodásban, hogy közben jól is érezzék magukat benne. Felgyorsult világunkban egyre kevesebb idő jut egy - egy téma elmélyült elsajátítására.

Gyakran tapasztalható az is, hogy egyre kevesebb az igazán közös, tartalmas élményt nyújtó gyermek-szülő együttlét, melyre pedig a biztonságos kötődés kialakítása és megmaradása szempontjából igen nagy szükség van. Az interaktív Hangoló előadásokon való részvétel hozzájárul a családok közös, tartalmas időtöltéséhez.

A Magyar Színházművészeti Lexikon szerint gyermekszínház: „a rendszeresen gyermekközönség részére játszó hivatásos színház. Műsorára, a nézők életkori sajátosságait figyelembe véve, különböző színjátéktípusokat (mesejáték, zenés mesejáték, bábjáték stb.) vesz fel. A gyermekszínházak célja a szórakoztatás és a színházkultúra befogadására való felkészítés, nevelés is.” (Székely, 1994)

2.1. A Hangoló Zenés Gyermekszínház bemutatása

A Hangoló Zenés Gyermekszínház (www.hangoloszinhaz.hu) célközönsége elsősorban a 3-10 éves korosztály. Napi rendszerességgel működő egyszemélyes hivatásos színház. A műsorok alkalmazkodnak a korosztály igényeihez, figyelembe véve az életkori sajátosságokat. A repertoárban megtalálhatóak mesék, mesejátékok, versek, verses mesék, dalok, bábjátékok. Fő szerepe van a zenének, a saját megzenésítésű verseknek.

Az általában ismert, megszokott meseelőadásokkal ellentétben, a Hangoló színház résztvevői a gyermekek, nemcsak nézőként élvezhetik az előadást, hanem aktívan, alkotó módon is részt vehetnek benne.

A „Hangoló” névnek nincs köze hangszerek hangolásához. A név utalás a gyermekszínház létrehozásának szándékára, annak célkitűzéseire:

- ráhangolás mesékre, versekre, dalokra;
- érdeklődés felkeltése a környező világ értékeire, szépségeire;
- a figyelem ráirányítása értékes emberi tulajdonságokra (barátság, segítőkészség, az egymásra való odafigyelés, mássággal szemben tolerancia stb).

Ezen célkitűzések harmóniában vannak egy, a '90-es években indult projekt, a Music-Europe (továbbiakban: MUS-E) célkitűzéseivel. A MUS-E program lényege (Csébfalvi, 2009): toleranciára nevelés a művészetek segítségével. Alapgondolata, hogy a művészet és az iskola egymás kölcsönös gazdagításának eszköze lehet. Eszközeikkel segítik a kreativitás kibontakozását, a szabadidő hasznos eltöltését, életminőség javítását. A projekt a művészet élményével nevel, de nem célja a művészet oktatása, csakúgy, mint a Hangoló Zenés Gyermekszínház esetében. A MUS-E program céljai és a Hangoló Zenés Gyermekszínház által kitűzött célok között rokon vonások fedezhetők fel:

- a társadalmi kirekesztés megelőzése,
- bizalmon és tiszteleten alapuló kapcsolatrendszerek kialakításának elősegítése,
- a fiatalokat fenyegető kockázatok (erőszak, antiszociális viselkedés) megelőzése,
- emberhez méltó mentalitás kialakítása,

- a gyermekek képessé tétele érzelmeik kifejezésére úgy, hogy azok harmonikusak legyenek mások érzelmeivel,
- a hallgatás, csend megismertetése,
- az önbecsülés és mások iránti tisztelet elsajátításának elősegítése,
- önbizalomra és önfegyelemre tanítás,
- szűkebb és tágabb lakókörnyezet kultúrájának megismerése.

A Hangoló Zenés Gyermekszínház célja továbbá a gyermekek verssel, zenével, bábbal való megismertetése, általuk:

- a zene, vers szépségének, értékeinek felfedeztetése
- természettel kapcsolatos ismeretek átadása
- versek, találós kérdések megtanítása
- szókincs bővítése.

Az igényes, színvonalas szórakoztatás mellett fontosnak tartja a játékos nevelést, oktatást is. Mindeközben hozzájárul a különböző részképességek fejlesztéséhez is. A célok elérésének érdekében látványos, szórakoztató, közérthető és átélhető módon mutatja be a környező világot: a természetet, a természeti jelenségeket, a bennük élő növényeket, állatokat, és minket, embereket is. A gyermekek aktív szereplőkké válhatnak, így fejlődik a már említett szociális kompetenciájuk; pl. elsajátíthatnak alapvető illemszabályokat, gazdagodnak értékes emberi tulajdonságokkal.

Novák János zeneszerző, rendező, bábszínház-igazgató az értékes előadás ismérveivel kapcsolatban így fogalmazott (Szombathelyiné, 2005): a gyermekeknek szánt produkciónak kettős követelménynek kell megfelelnie: (1) művészi alkotás legyen, (2) dekódolható legyen a gyermekek számára (ha nem is az egész, de legalább egy-egy mozzanat). Fontos, hogy ezek a követelmények egyensúlyban legyenek, ha ez nem így van, valamelyik oldal sérül. A Hangoló műsorok témáinak kiválasztásában elsődleges szempontja a már említett korosztály (3-10 éves korú gyermekek) életkori sajátosságainak szem előtt tartása volt. Fő szerepet kap a zene, az ének és az aktív cselekvés. „Ezek

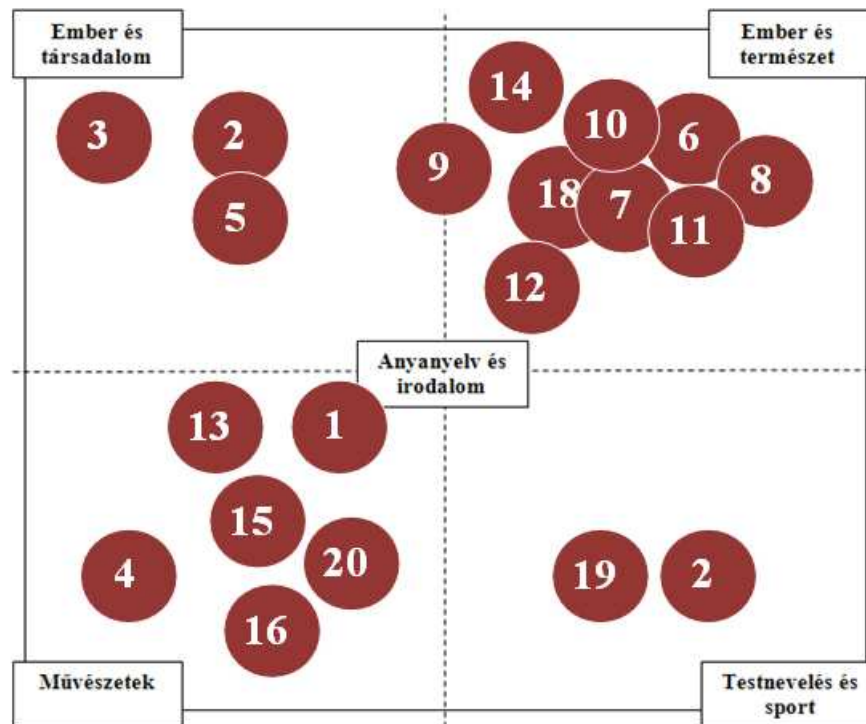
érzelmeket váltanak ki, segítik, serkentik az agy működését. Változatos hallási, látási, mozgásos (auditív, vizuális, motoros) ingereivel aktivitásra készíti a gyermekeket.” (Kokas, 1972: 17)

A Hangoló Zenés Gyermekszínház jelenleg 20 különböző műsort kínál a célközönségnek:

1. Rímelő	12. A Föld vándora
2. Barátság	13. Születésnap kívánságok
3. Utazás földön, vízen, levegőben	14. Fákban rejlő kincseink
4. Varázslatos hangszerek	15. Csacsikázó
5. Mesterségek	16-17. Az első és második lemez dalainak bemutatója
6. Erdőn-mezőn barangoló	18. A fázó róka fiúk
7. Erdőn-mezőn barangoló	19. Az állatok olimpiája
8-10. Tavasz, nyár, ősz; Tél; Négy testvér	20. Gyümölcskenyér
11. Vízivilág	

Fontosnak tartom a műsorok egy adott koncepció szerinti csoportosítását. A koncepció kialakításához a Nemzeti alaptanterv által meghatározott 10 műveltségi területből a következő – számomra öt releváns – ismeretkört választottam ki:

1. Anyanyelv és irodalom (szókincs bővítés, anyanyelvi kultúra ápolása)
2. Ember és társadalom (emberi kapcsolatok, személyiségtisztelet, tolerancia)
3. Ember és természet (környezetbarát szemlélet, környezet iránti felelősség, ismeretbővítés)
4. Művészetek (érzelmi hatás, ének-zene kiemelt hangsúlyozása, ritmusérzék)
5. Testnevelés (a mozgás szükségességére való figyelemfelhívás, versengés öröme)

2. ábra: A műsorok csoportosítása öt releváns műveltségi terület alapján (saját szerkesztés)

2.2. Fejlesztés a műsorok által

Mindezek után nézzük meg, hogy miként és mely területeken járul hozzá a Hangoló tevékenysége a 3-10 éves korú gyermekek fejlesztéséhez.

Mozgásfejlesztés (nagy- és finommotorika)

A műsorok - tartalmuktól függően – kisebb vagy nagyobb mértékben hozzájárulnak a különböző mozgások fejlesztéséhez.

A **Varázslatos hangszerek** címűben a szereplők például gyakorolhatják a ritmusra járást, az ugrást, dobást. A nézők helyükről segítik őket tapssal, dobbantással. Ezáltal e műsor a *nagymozgások* fejlesztéséhez járul hozzá. Egy-egy hangszer megszólaltatásával utánozni lehet az állatok hangját, a ritmussal pedig érzékeltetni a rájuk jellemző mozgásokat. Először öt, állatról szóló (elefánt, medve, béka, rák, sárgarigó) megzenésített vers dallama csendül fel szöveg nélkül. Aki felismeri a hangszert, jutalmul a közönség előtt „felléphet,

mint zenész”, kép segítségével imitálva a muzsikálást. Aki kitalálja, hogy melyik állatról van szó, magára ölti a megfelelő jelmezt, s így utánozza - zenére - annak ritmikus mozgását. Az ujjak *finommozgását* fejleszti a „hangszereken” való játék. Ugyancsak a *finommotorika* fejlesztéséhez járul hozzá a **Rímelő c.** műsornak az a része, amikor rajzot készíthetnek a gyermekek ZELK ZOLTÁN: *Varázskréta c.* versének megzenésített változatára.

Az **Állatok olimpiájában**, béka jelmezben, távolugrásban mérik össze ügyességüket a jelentkezők. A páros lábon ugrálás közben *alapmozgást* végeznek.

Egyenletes járásuk zenére, kezükben ritmushangszerekkel fejlődik. Karikába célozva *dobóügyességüket* tehetik próbára. A műsor záródala a *Sportinduló*. Ez egy zenés torna, minden testrészt megmozgató gimnasztikai gyakorlatsorral.

Néhány előadásban szabad mozgásra, táncra is lehetőség van: **A Föld vándora, Vízivilág, Mesterségek**. Itt is – mint ahogy a többiben is – alapelv az önkéntesség.

A *finommozgás* fejlesztéséhez járul hozzá a **Fákban rejlő kincseinkben** a tárgyak bekötött szemmel, tapintással való érzékelése, megnevezése. (Egy zsákban különböző anyagú és formájú tárgyak felismerése a feladat.)

Jó példa kézizom lazító gyakorlatra a **Mesterségek c.** előadásban a kenyérdagasztás, péksütemények formázásának eljátszása. A **Fákban rejlő kincseink** címűben ugyanezt a célt szolgálja az, amikor kezükből fát és törzsén kopogtató harkályt formálnak.

Testséma fejlesztés – Téri, időbeni tájékozódás fejlesztése

Hosszú gyakorlási folyamattal jutnak el a gyermekek ahhoz, hogy elsajátítsák, *hogyan töltik be a teret*. A **Tél c.** előadásban lehetőséget ad arra, hogy ez könnyebben, eredményesebben megvalósuljon. A hóember építése közben elmondják annak részeit, majd saját testrészüket is megmutatják, megnevezik.

Ugyancsak hosszú időt vesz igénybe a *bal és jobb tudatosítása*. Ezt segíti az **Utazás** című műsor: A jelzőlámpáról szóló dal szövegének egy részét megtanulják és mozgással követik a gyermekek:

„... mielőtt lelépsz az útestre, előbb balra,
majd jobbra fordítsd el a fejed
és nyisd ki jól a szemed.” (Nemes László)

A *téri tájékozódás* biztonságát segít kialakítani egy festett, forgalmas utcát megjelenítő nagyméretű háttér. A képen járművek, közlekedési táblák, épületek, fák láthatók. A *helyviszonyokat* kifejező fogalmak gyakorolása történik kérdésekre adott válaszokkal. Hol van a busz, a villamos? Mi van a ház mellett? Mi van az autó előtt, mögött? stb.

1. kép: Az Utazás c. műsor

A *bal és jobb kéz megkülönböztetésére* van szükség az **Állati fejtörő** és az **Ősz** című műsorban. A hangya bábokat akkor tudják életre kelteni, ha megfelelő kezükre húzzák. Mozgatásukkal pedig *kézügyességük* fejlődik.

A **négy testvér** és a **Fázó róka** c. előadások az évszakok *sorrendiségét*, *ritmusát*, jellemzőiket segít megérteni, elsajátítani.

2. és 3. kép: A négy testvér c. műsor

Percepció és verbális fejlesztés

Az *auditív* figyelem kialakításához járul hozzá a **Varázslatos hangszerek** c. műsor, ahol a már említett módon állatok és hangszerek hangját kell beazonosítani a gyermekeknek. Ezzel belső hallásuk is javul és párhuzamosan fejlődik *zenei emlékezetük* is.

4. kép: A Varázslatos hangszerek c. műsor

A *taktilis* csatornák fejlesztése megjelenik a finommozgásoknál és a tapintást igénylő játékoknál. (Lásd fentebb: mozgásfejlesztés a **Fákban rejlő kincseink** c. műsorral.)

A *keresztcsatornák fejlesztésére* is alkalmas a fentebb említett műsor. A háttérben látható síkbeli képek különböző tárgyakat ábrázolnak. Fából készült,

kicsinyített másukat és egyéb tárgyakat kell az érzékelő zsákba nyúlva tapintás alapján beazonosítani, kikeresni majd megnevezni azokat és anyagukat. (asztal, szék, csónak stb.)

A verbális fejlesztés ugyan szorosan nem tartozik a percepciófejlesztés kategóriájába, de a hozzá köthető feladatok legtöbbször a *vizuális* és *auditív* fejlesztéshez kapcsolódnak (a gyermek képet lát, arról szavakat gyűjt, ezeket a szavakat ritmizálja, hangokra bontja, stb.). A verbális fejlesztés során biztosítjuk a meg nyilatkozást, és ha szükséges, a javítás lehetőségét. Javítani tudjuk a gyermekek mondatalkotását, mondatfűzését. (Szautner, 2008) Erre nagy szükség van, hiszen egyre kevesebbet kommunikálunk közvetlenül egymással, így romlik az artikuláció, elsivárosodik a szókincs. A családokon belül is megfigyelhető ez a tendencia.

A **Rímelő c.** műsorban a verbális és vizuális fejlesztésre egyaránt találunk példát.

A képeket egyenként, majd páronként megnevezik a gyermekek úgy, hogy közben megfigyelik, miben különböznek egymástól. (Csak az első hangban térjenek el, ez a csacsi-pacsi játék.) Aztán a képekkel memória játékot játszanak. Soronként megkeresik a kakukktojást. Ezek fejlesztik figyelmüket, memóriájukat, gondolkodásukat. A *tudatos figyelem hatására pontosabb lesz a megfigyelés*, a *vizuális és auditív érzékelés*, észlelés, gyorsabban szembetűnnek a jelenségek közötti összefüggések. Mélyebben rögzülnek a szerzett információk, *hatékonyabb lesz az emlékezet*.

Mindegyik műsorban sor kerül rövidebb memoriter elsajátítására, elsősorban a dalok refrénjének, valamint nyelvtörők, versekből vett részletek megtanulására. Ez nagymértékben hozzájárul az önálló tanulás kialakulásához.

Alak és háttér differenciálásának fejlesztésére példa a **Vízivilág** című műsor. A díszlet tavat, tóparti nádat jelenít meg. Itt felfedezhetnek: szitakötőt, békapetét, vízisiklót.

Szókincsfejlesztésért, bővítésért mindegyik műsor sokat tesz, de a **Mesterségek** című kiemelten. Ebben régi foglalkozások elevenednek meg, a hozzájuk kapcsolódó eszközök használatát, munkafolyamatát bemutatva, speciális szókincsét használva (ószeres, kovács, üllő, pék, péklapát, kemence, malom, garat, szakajtó, sodrófa stb.).

Szociális kompetencia fejlesztése

Mivel a műsorok interaktívak, a gyermekek *önfegyelmet tanulnak, fejlődik együttműködési és kompromisszum készségük*. A különböző *szituációs helyzetek* alkalmat adnak a helyes magatartás gyakorlására és segítik az *empátia* készség fejlődését. **A tél** című műsorban megtanulhatják, hogyan segíthetnek pl. télen az időseknek a hó eltakarításában a ház körül: Fésűs Éva: Nagyanyó - Nemes László által megzenésített - versét eljátsszák, megjelenítik. Ilyen és a hasonló helyzetek megteremtésével segítjük *szociális, emocionális, intellektuális* fejlődésüket. **Az ősz** c. műsorban való részvétel a gyümölcszedés és az egyéb kerti munkákban való részvétel hasznosságára hívja fel a figyelmet. **Az évszakokról** szóló műsorok, a **Vízivilág**, a **Fákban rejlő kincseink** valamint az **Erdőn –mezőn barangoló** ismeretek átadásán túl természetszeretetre, *környezettudatos magatartásra* nevel.

5. kép: A Vízivilág c. műsor

A Tél műsor a *madáretetés szabályait és fontosságát* is megtanítja a résztvevőknek.

Az utazás című az *udvariasságra, előzékeny viselkedésre, toleranciára* tanítja játékosan a gyermekeket: pl. buszon a fiatalabbnak illik átadni a helyet az időseknek.

A barátság c. műsor a másság elfogadására, a *becsületességre és gyengébb védelmezésére* hívja fel a figyelmet.

Számtalan tanulmány bebizonyította már, hogy az a *humor* - mely igazodik a gyermekek affektív és kognitív képességeihez - felszabadít, *megszínezi a hétköznapiakat*. Mindegyik műsorban jelen van, **A csacsikázó** és a **Rímelő** címűben pedig a humoré a főszerep. Pl.: Egy felnőtt - pulyka jelmezben - KÁNYÁDI SÁNDOR : *A pulyka-szégyen* c. megzenésített versével - mutatja be a gyermekeknek a tanulás és a figyelem fontosságát az iskolában.

2.3. A kérdőíves kutatás eredményei

Kérdőíves kutatással igyekeztem hipotéziseimet alátámasztani, melyek a következők voltak:

- A Hangoló Zenés Gyermekszínház sikeresen működik.
- A műsorok illeszkednek az óvodai foglalkozások, iskolai tanórák és ünnepek menetébe, azokat kiegészítik és támogatják.
- Hozzájárulnak a gyermekek zenei (hallás-ritmus) készségeinek fejlesztéséhez.
- A műsorok segítik a gyermekek koncentrációs képességének és vizuális észlelésének fejlesztését.
- A Hangoló Zenés Gyermekszínház műsorai alkalmazkodnak a gyermekek életkorához, figyelembe veszik érdeklődésüket, az életkori sajátosságokat.

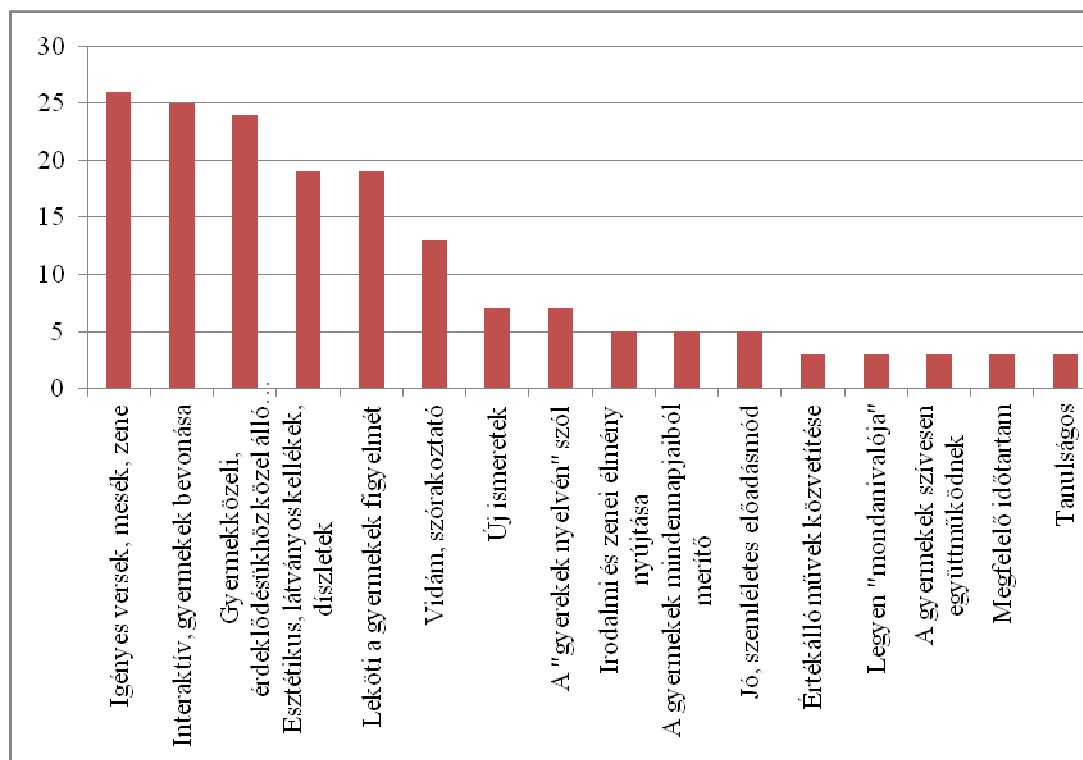
Vizsgálatom során kerestem a választ arra is, hogy

- a Hangoló Zenés Gyermekszínház műsoraival hogyan járul hozzá a 3-10 éves korú gyermekek különböző képességeinek fejlesztéséhez, mi a siker titka;

- a pedagógusok milyen mértékben és miként tudják hasznosítani a kínált műsorok tartalmait, ötleteit;
- melyek a színház erősségei, gyengeségei;
- mire van igény a célközönség, a partnerek részéről;
- mely témák járulhatnak hozzá a gyermekek még sokoldalúbb fejlesztéséhez, ismereteik megszilárdításához, újak elsajátításához.

A kvantitatív kutatás 2012. január 9-e és 23-a között zajlott, mely során óvodai és iskolai pedagógusokat igyekeztem megkérdezni, mivel a műsorok egyaránt szólnak óvodásoknak és iskolásoknak. A kiosztott 50 kérdőívből 42 érkezett vissza. A minta nagysága miatt nem reprezentatív, azonban elegendő feltevéseim megerősítésére vagy megcáfolására. A kérdőívet a *2. számú melléklet* tartalmazza.

A kérdőív legelején arra voltam kíváncsi, hogy a pedagógusok szerint mely ismérvek és milyen tartalmak teszik színvonalassá általában a gyermekműsorokat. A válaszok alapján 16 ismerv rajzolódott ki (ld. *3. számú ábra*). 26 pedagógus említette felsorolásában a versek, mesék és a zene igényességét, alig kevesebben (23-an) tartották elengedhetetlennek a gyerekek bevonását, a műsor interaktivitását is. A pedagógusok több mint fele látja a műsor igényességének kulcsát a műsorok által feldolgozott témákban. A válaszok közül még két tényező emelkedett ki: a díszletek és kellékek igényessége, illetve, hogy a műsorok kössék le a gyermekek figyelmét – mindkettőt 19 pedagógus említette válaszában.

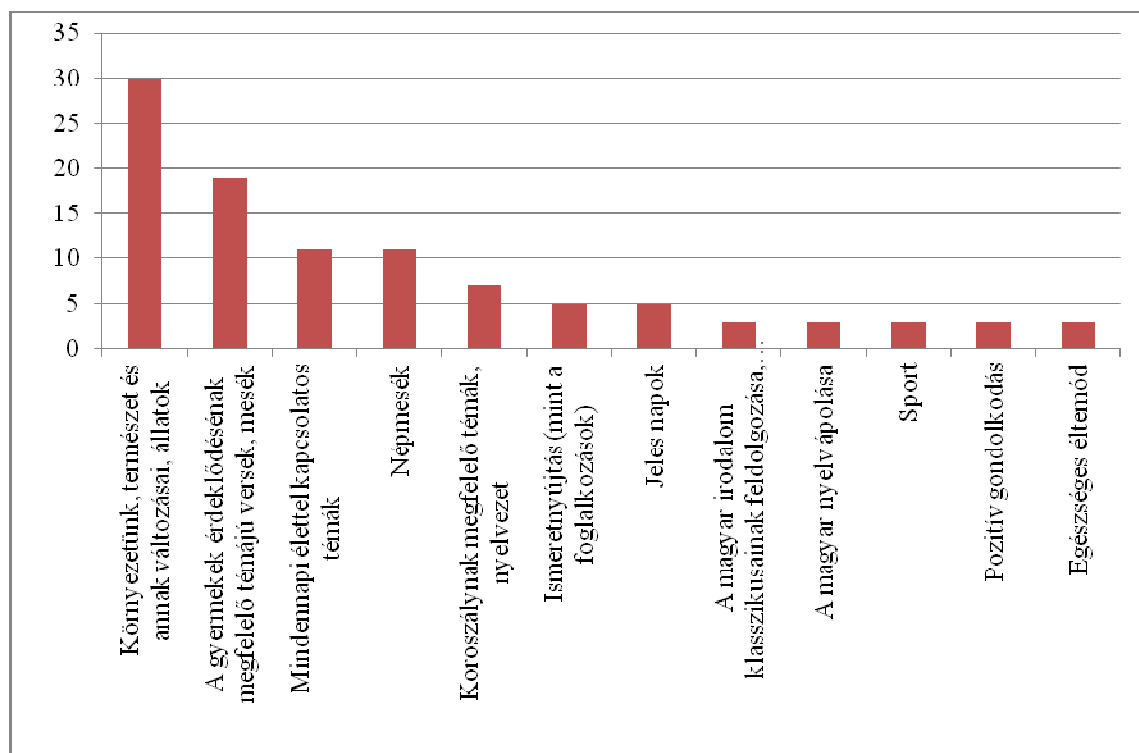

3. ábra: A megkérdezettek véleménye alapján a színvonalas gyermekműsorok jellemzői

A második, szintén nyitott kérdés a tartalomra kérdezett rá, a témamegjelölést a 4. ábra mutatja. A válaszokból egyértelműen látszik, hogy a pedagógusok elsősorban környezetünkkel kapcsolatos előadásokat preferálják. Ezen belül is annak változásait, jellemzőit magyarázó, és az állatvilággal kapcsolatos témákat részesítik előnyben.

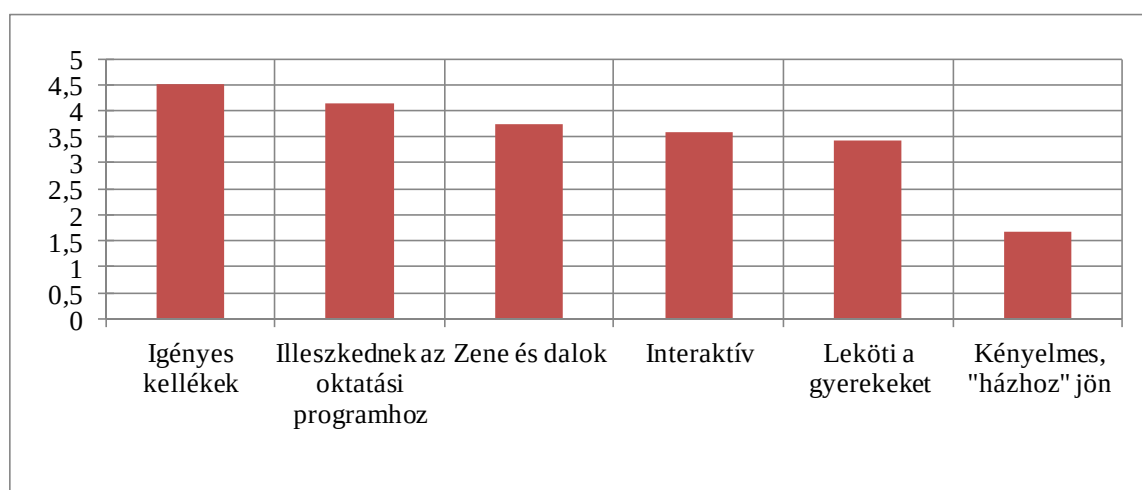
A fent említett kérdések feltevésével céljaim a következők voltak:

- a kérdőív témájának bevezetése;
- a pedagógusok gyermekműsorokkal kapcsolatos általános elvárásainak feltérképezése;
- a későbbi, – a Hangoló Zenés Gyermekszínházra vonatkozó – konkrét kérdések eredményeinek összevetése az elvárásokkal.

4. ábra: A színvonalas gyermekműsorok jellemzői

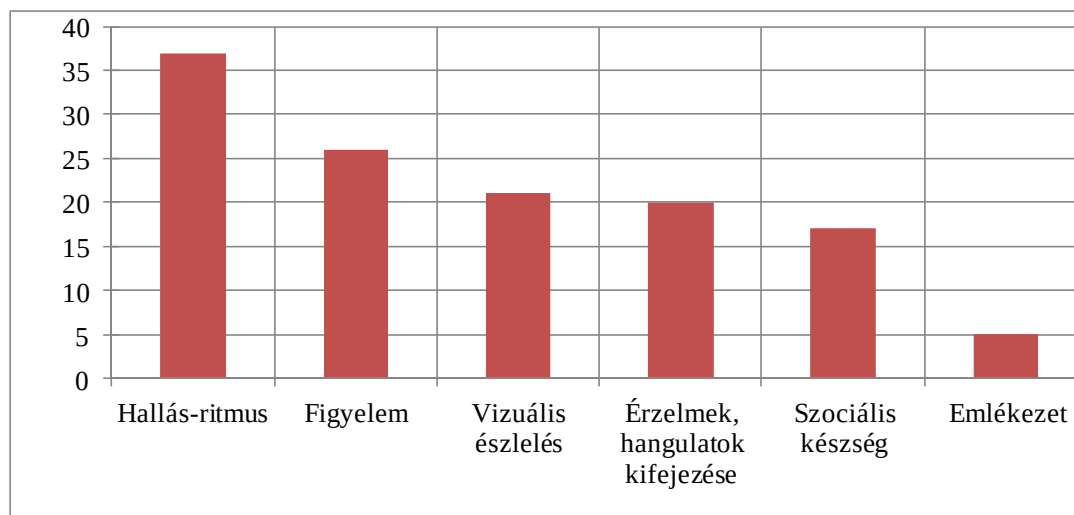
A kérdőív következő része már a kutatás tárgyát képező **Hangoló Zenés Gyermekszínházra** vonatkozik. Elsőként arra voltam kíváncsi, hogy az egyes

5. ábra: Miért választják a Hangolót?

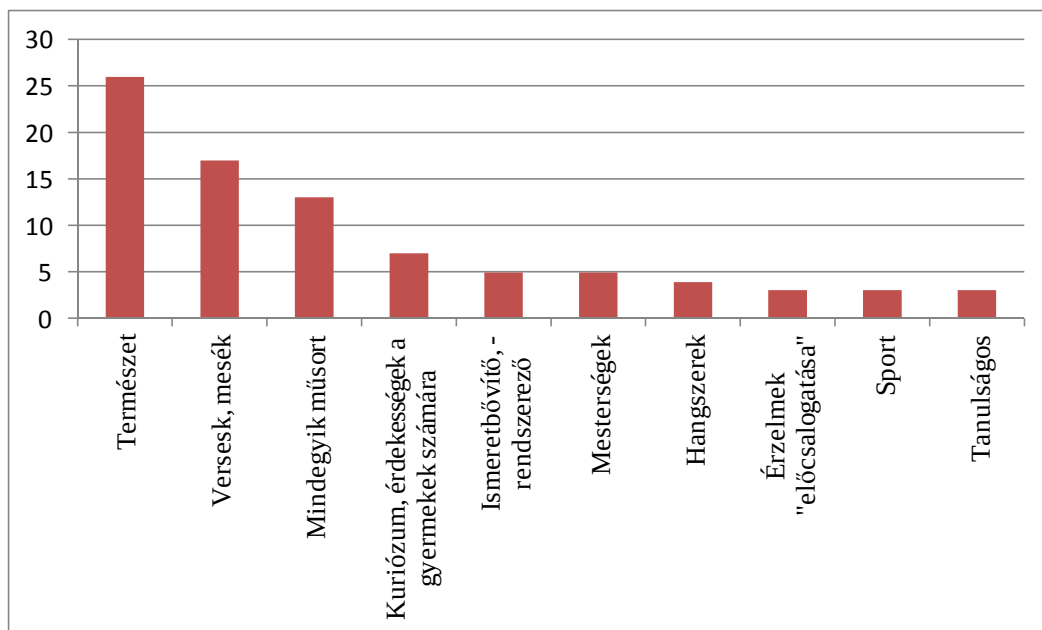
intézmények miért döntenek a Hangoló mellett. A pedagógusok számozással állítottak fel fontossági sorrendet a felsorolt lehetséges indokok között. Ennek eredményét oszlop diagramon jelenítettem meg (ld. 5. ábra). Látszik tehát, hogy a Hangoló mellett szóló legfontosabb érv a műsorok oktatási programba való illeszthetősége. A legkevésbé mérvadó szempont a kényelem, vagyis az, hogy a zenés gyermekszínház az adott intézményhez megy. Jól látszik ezen az ábrán is, hogy valóban milyen fontos az első kérdésben is sokak által említett interaktivitás. Tehát elmondható, hogy ezen a területen a gyermekszínház jól kielégíti a pedagógusok elvárásait.

A következő kérdés arra irányult, hogy a gyermekek mely képességeinek fejlesztéséhez járulnak hozzá leginkább a műsorok (6. ábra). A válaszadók a felsorolt 6 készség, képesség közül hármat választhattak. Látható, hogy 5 pedagógus kivételével a megkérdezettek mind úgy vélik, hogy a Hangoló-műsorok a gyermekek hallás- ritmusérzékét fejlesztik a leginkább. A válaszadó 42 pedagógus túlnyomó többsége a figyelem és vizuális észlelést is a három, a

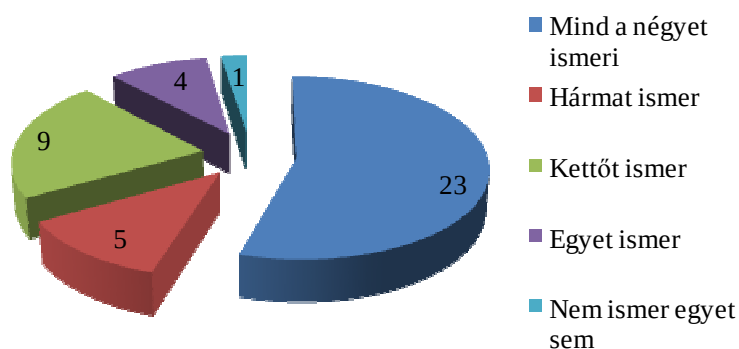
6. ábra: A műsorok hozzájárulása a gyermekek különböző képességeinek fejlesztéséhez

műsorok által leginkább fejlesztett képességek közé választotta.

7. ábra: Milyen tartalmú Hangoló műsorokat kedvel leginkább?

A következő kérdésnél ismét nyitott kérdést alkalmaztam, mivel arra voltam kíváncsi, hogy a pedagógusok mely témákat feldolgozó műsorokat kedvelik a leginkább (ld. 7. ábra). Jól látszik, hogy a Hangoló műsorok közül a természettel kapcsolatosak kedveltsége a legmagasabb.

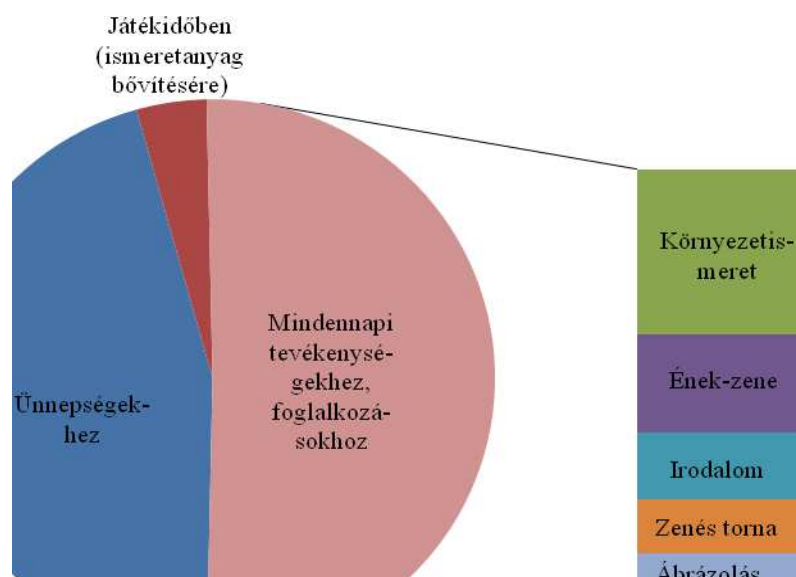

8. ábra: A Hangoló lemezek ismertsége

Sokan azonban válaszukban nem jelöltek meg konkrét témát, hanem a műsorok – szinte – mindegyikére ráillő „verses, mesés”, „mindegyik műsort kedvelem”, „érdekességeket tartalmazó”, „ismeretbővítő” és hasonló jellemzőket, tartalmakat írtak.

Ahhoz, hogy a Hangoló Zenés Gyermekszínház tevékenységének gyermekek fejlesztéséhez való hozzájárulásáról minél teljesebb képet kapjak, kíváncsi voltam arra is, hogy a műsorokon kívül is használják-e a pedagógusok Nemes László megzenésített verseit, lemezeit? (A lemezek ismertségét a 8. *ábra* mutatja.)

A 9. *ábra* alapján elmondható, hogy a pedagógusok mind az óvodai foglalkozásokat / iskolai tanórákat illetve a különböző ünnepségeket (Anyák napja, évzáró, farsang, gyermeknap) egyaránt előszeretettel színesítik a Hangoló lemezek dalaival. Néhányan azt is kiemelték, hogy a lemezek anyaga kiváló eszköz arra, hogy a gyermekek a játékidő közben a dalokon keresztül „észrevétlenül” tanuljanak, bővítsék ismereteiket. A foglalkozásokon / tanórákon belül a környezetismeret, az ének-zene és az irodalom az, melyekhez leginkább használják a dalokat.

9. ábra: Milyen alkalmakra tudta felhasználni a dalokat?

3. Konklúzió

Az 1996-ban megalakult Hangoló Zenés Gyermekszínház célja a 3-10 éves korosztály verssel, zenével, bábbal való megismertetése, általuk: (1) a zene, vers szépségének, értékeinek megismertetése; (2) a természettel kapcsolatos ismeretek átadása; (3) versek, találós kérdések megtanítása és (4) a szókincs bővítése. A Hangoló műsorok az értelmi fejlesztés mellett a viselkedés és személyiségfejlesztéshez egyaránt hozzájárulnak. A műsorok célja tehát a színvonalas szórakoztatás mellett játékosan nevelni és oktatni igényes zene, versek, mesék és kellékek felhasználásával, segíteni a gyermekek mozgásának, testsémájának, perцепciós és verbális képességeinek és szociális kompetenciájának fejlesztését.

A pedagógus kollégák visszajelzései azt mutatják, hogy a Hangoló Zenés Gyermekszínház tevékenysége hozzájárul a 3-10 éves korú gyermekek fejlesztéséhez, valamint segíti őket a tanórák, különböző foglalkozások összeállításban, ünnepélyek, műsorok szervezésében, jó gyakorlatok tárházának

bővítésében. A kutatás eredményei megerősítették előzetes feltevésemet, miszerint a pedagógusok a színház sikeres működését az igényes versek, mesék, témák felhasználásában és a gyermekek bevonásában látják. Leginkább azért választják a Hangoló műsorait, mert azok beilleszthetők a foglalkozások, tanórák menetébe. Azonban Nemes László dalait az oktatás mellett a különböző ünnepségekhez, műsorokhoz is gyakran felhasználják. Néhány pedagógus szerint a lemezek anyaga kiváló eszköz arra is, hogy a gyermekek a játékidő közben a dalokon keresztül „észrevétlenül” tanuljanak. Voltak, akik megemlítették az előadó személyét is, mint aki: közvetlen, gyorsan teremt kontaktust a közönséggel, figyelmüket, érdeklődésüket végig fenntartja, valamint szem előtt tartja a gyermekek életkori sajátosságait. A kérdőívek eredményei alátámasztják, hogy a műsorok hozzájárulnak a gyermekek különböző készségeinek, képességeinek sokoldalú fejlesztéséhez. A válaszokból kiderül, hogy a pedagógusok szerint leginkább a hallást, a ritmust, a figyelmet és a vizuális észlelést fejlesztik a Hangoló műsorok.

Irodalomjegyzék

- BALOGH LÁSZLÓ – TÓTH LÁSZLÓ (2005): *Fejezetek a Pedagógiai Pszichológia köréből*. Neumann Kht., Budapest. [online] <URL: <http://mek.niif.hu/04600/04669/html/index.htm>> [2012.január 17.]
- BÁTHORY – FALUS (1997): *Pedagógiai lexikon*, Keraban Könyvkiadó Bp.1997., 450., 492. oldal
- CSÉBFALVI ÉVA (2009): *A Music-Europe (MUS-E) multikulturális mintaprogram magyar módszere*. [online] <URL: <http://www.ofi.hu/tudastar/ptk-enek-zene-programok/music-europe-mus>> [2012. március 4.]
- GAÁL ÉVA, DR. - HÁMOR JÁNOSNÉ - PAPP GABRIELLA, DR. (2000): A tantervtől a tanítási óráig. *Anyanyelv és irodalom*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- GEREBEN FERENCNÉ (2009): Tanulási sikeresség – (anya)nyelvi kompetencia, *Gyógypedagógiai Szemle*, 2-3, 89-95. oldal
- HORVÁTHNÉ FÜLEP ÉVA, DR (2003): *Báb játék, Bábjáték*. Didakt Kft., Debrecen 3., 5., 6-14. old.

- KIS JENŐNÉ DR. (1992): *Zenei nevelési irányzatok a XX.században*. (Szőnyi Erzsébet munkái alapján) Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár.
- KISNÉ KENESEI ÉVA (1994): *Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában*. Tárogató, Budapest
- KOKAS KLÁRA (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*, Zeneműkiadó, Budapest.
- BETTELHEIM, BRUNO (1985): *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Gondolat, Budapest, 169-170.oldal
- NAGY JÓZSEF (2000): A kritikus kognitív készségek és képességek kritériumorientált fejlesztése, *Pedagógiai szemle*, 2000/7
- Nemzeti alaptanterv (2003, 2007, 2012) 110/2012. (VI.4.) Korm. rendelet. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Magyar Közlöny. 66. szám. 2012. június 4. 10635-10847. p.
[online] <URL: http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf>
[2012. január 17.] [online] <URL: <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/2007/nemzeti-alaptanterv> > [2012. január 18.] [online] <URL: http://dokumentumtar.ofi.hu/index_NAT_2012. > [2012. augusztus 28.]
- PORKOLÁBNÉ BALOGH KATALIN (1990): Kísérleti eredmények tanulási zavarok óvodás kori prevenciójában, *Pedagógiai Szemle*, 9. szám, 847-856. old.
- RÉTHY ENDRÉNÉ (2003): *Az oktatási folyamat*. Didaktika – Elméleti alapok a tanuláshoz c. könyvben. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- RUSKÓ GYÖRGY (2007): *Miért fontos a szociális kompetencia?* NFÜ, Budapest, 2007. április 2., [online] <URL: <http://www.pszk13.hu/hefop/szockomp.pdf>> [2012. március 4.]
- SZAUTNER JÁNOSNÉ SZIGETI GIZELLA (2008): *Képességfejlesztő program a kisiskoláskori tanulási zavarok korrekciójához I.* Marketing Műhely Kft., Szolnok
- SZÉKELY GYÖRGY (1994): Magyar színházművészeti lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, [online] <URL: <http://mek.niif.hu/02100/02139/html/sz09/28.html>>, Letöltés ideje: 2012. 02. 16.
- SZOMBATHELYINÉ DR. NYITRAI ÁGNES (2005): *Művészi élmények az élet első éveiben*. (Szakmai háttéranyag a Glitterbird program keretében létrehozott színpadi produkciókhoz), [online] <URL: http://www.kolibriszinhaz.hu/index.php?view=article&catid=50%3AGlitterbird&id=551%3Amuveszi-elmanyek-az-elet-első-eveiben&option=com_content&Itemid=59> [2012. február 19.]
- VARGA MELINDA (2011): *A magyar költéssel együtt szokott járni az erkölcs* – interjú Kányádi Sándor költővel. [online] <URL: <http://www.irodalmijelen.hu/node/12026>> [2012. március 26.]

ZSOLNAI ANIKÓ (2001): *Kötődés és nevelés*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest

A Hangoló Zenés Gyermekszínház elérhetősége: www.hangoloszinhaz.hu

Katalin NEMESNÉ VARGA

Development through the musical programs of the „Hangoló” Children’s Musical Theatre

Nowadays, the number of children with behavior problems and learning disabilities are increasing at the different levels of education. This trend presents challenges to teachers and to other professionals dealing with children. In order to achieve the most effective integration, every possible means and instruments should be used. Based on the results of the researches in the field of cognitive psychology, our knowledge has been clarified and became more accurate. We know more about development processes during the first years of the children. Based on this knowledge, it is very important to provide new opportunities for children to gain new practices and experiences – beside the good old practices. The „Hangoló” Children’s Musical Theatre – founded in 1996 – is a good example. Based on the literature review and the results of the research, this study aimed to show the Theatre’s contribution to the development of several abilities of the children.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Összefoglaló táblázat a zenei nevelési irányzat hazai és külföldi képviselőinek munkásságáról (Forrás: Kisné, 1994; 2009, saját szerkesztés)

	Ritmikus mozgás	Eszközhasználat	Szülők bevonása	Kamarazenélés	Vokális alapok	Ritmus elsődlegesség	Improvizáció	Szeretet pedagógiája	Korai kezdés, „Anyanyelv-módszer” ²	Terápia	Komplex művészeti nevelés	Népzenei alapok	Egyházzenei alapok	Intenzív zenehallgatás	Részletesen kidolgozott
Emile Jaques-Dalcroze															
Maria Montessori															
Justine Bayard Ward															
Carl Orff															
Edgar Willems															
Maurice Martenot															
Shinichi Suzuki															
Kodály Zoltán															
Kokas Klára															

² Anyanyelv-módszer: Képviselői azt vallják, hogy, amint a gyermek észrevétlenül megtanul beszélni, intenzív zenei környezetben így sajátíthatja el a muzikalitás alapjait is.

Szabó Helga							♪					♪			♪
Sáry László	♪					♪									
Apagyí Mária - Lantos Ferenc				♪			♪				♪				

2. számú melléklet: A kvantitatív kutatás kérdőívének tartalma

1. Írjon néhány fontos ismértvet, mik a jellemzői a színvonalas gyermekműsoroknak:

2. Mi legyen a tartalmuk?

A következő kérdések a Hangoló Zenés Gyermekszínházra vonatkoznak:

1. Számozással állítson fel sorrendet, miért választja intézményük a „Hangoló”-t

- Kényelmes, „házhoz” jön.
- A műsorok illeszkednek a foglalkozások, tanórák tartalmához.
- Interaktív.
- Igényes, esztétikus kellékeket, díszletet használ.
- A zene és a dalok miatt.
- Leköti a gyermekek figyelmét.
- Egyéb:

2. A gyermekek milyen készségeinek, képességeinek fejlesztéséhez járulnak hozzá leginkább a műsorok? Válasszon hármat aláhúzással a felsoroltak közül!

vizuális észlelés, hallás-ritmus érzék fejlesztése, figyelem fejlesztése, emlékezet fejlesztése, szociális készség fejlesztése, érzelmek, hangulatok kifejezésének fejlesztése

3. Karikázással értékelje a műsorok összetevőit, alkotóelemeit!

zene	1	2	3	4	5
díszlet, kellékek	1	2	3	4	5
gyermekek részvétele	1	2	3	4	5

előadásmód 1 2 3 4 5

4. Milyen tartalmú „Hangoló” műsorokat kedvel?

5. Melyik lemezeket ismeri?

6. Munkájához tudott-e felhasználni dalokat? igen nem

7. Ha igen, milyen alkalmakra?

8. Kérem, értékelje aláhúzással a Hangoló Zenés Gyermekszínház
tevékenységét!

gyenge megfelelő jó kiváló